

zgovorna. V Ruski federaciji so potrebne široke demokratične koalicije. Na to opozarjajo tudi druge nekdanje socialistične države, brez širših sporazumov in sodelovanja ni rešitve. Najbolj razvita med njimi, nekdanja NDR, je pokazala, da tudi hitre rešitve (kot jih nekateri imenujejo: »instant rešitve«) ni, saj je tudi nemške milijarde ne morejo rešiti. In NDR je imela 16 milijonov, Ruska federacija pa 230 milijonov prebivalcev. Jelcin je doslej naredil le nekaj taktično (tudi »kravjih« kupčij) nepremišljenih ukrepov in njihovo spreminjanje (primer zamenjava rubljev in omejitev na 35.000) so nasprotniki uspešno uporabili.

V Ruski federaciji ne bi smeli pričakovati nekakšnega premočnega razvoja. To je lahko le daljši proces postopnih reform. Spremljala ga bo politika boja proti revščini in za demokratične svoboščine. Vse drugo bi vodilo v nevarne vode totalitarizma ali v izkušnjave avtoritarizma. Rusija se bo še dolgo ukvarjala s seboj in svojimi sosedami iz sedanje Skupnosti neodvisnih držav. Njeni notranji (predvsem gospodarski) uspehi bi bili tudi najboljša zagotovitev njene politike miru in pozitivne vloge pri uresničevanju nove svetovne ureditve, zagotavljali bi v njem – pod streho OZN – primerno ravnotežje sil. Neuspehi, gospodarski polomi bi lahko priklicali nevarne pustolovce in »nacionalne rešitelje«, pogubne za Ruse in za svet okoli njih.

Mesto Rusije ni in ne more biti v »evropski hiši«, to velja za celotno federacijo, prav tako pa tudi za »Rusijo do Urala«. Graditi pa bo morala svojo »hišo«, ki ne more biti »ruska«. Po vzorcu drugih sedanjih velikih gospodarskih integracij bo prej ali slej na širokih evroazijskih prostorih lahko le na široko povezovala številne narode. Taka skupna »gospodarska streha« bi bila lahko resnična perspektiva miru in demokracije tudi na teh razsežnostih.

Julija 1993.

MARJAN OSOLNIK*

Diplomacija ali samoreklama

Zdaj ko je Republika Slovenija mednarodno priznana država, članica OZN, KVSE in Sveta Evrope, da ne naštevam naprej, se od naših uradnih diplomatskih predstavnikov pričakuje, da se obnašajo v skladu s sprejetimi mednarodnimi pravili in običaji. V času, ko smo se še bojevali za mednarodno priznanje, so bili možni, dopustni in tudi razumljivi nastopi, ki niso bili povsem v skladu s tradicionalno diplomatsko tehniko in protokolom ali pa normami in običaji mednarodnega prava. Pomembno je bilo doseči cilj – preboj iz osamitve; iz objekta postati subjekt mednarodnih odnosov. Ta del poti je danes v glavnem že za nami. Republika Slovenija je sicer majhna država tako po ozemlju kot po prebivalstvu ali gospodarski zmogljivosti, vendar je v svetu tudi veliko manjših. Od našega obnašanja na mednarodnem področju pa bo odvisno, kakšen vtis bomo ustvarili o sebi in kako resno nas bodo jemali naši partnerji.

* Marjan Osolnik, diplomat, publicist

Zdelo se mi je potrebno, da vse to povem kot uvod, preden preidem k nekaterim primerom obnašanja, ki vzbujajo skrb, ker si z njimi sami resno ogrožamo ugled, ki naj bi ga kot država šele gradili in utrjevali. Z ugledom pa je tudi v mednarodnih odnosih tako, da ga je težko in dolgotrajno treba pridobivati, lahko pa se zelo hitro zapravi. Tokrat se ne mislim ukvarjati z neokusnimi nastopi posameznih politikov pred avditoriji v tujini ali pa tudi doma, ki smo jim bili priča zlasti v predvolilni evforiji, pa tudi ne z nerodnostmi t.i. prisluškovalne aфере, temveč bi predvsem želel opozoriti na nekatere vidike poročanja o slovenski diplomaciji v občilih, pa tudi obnašanja slovenskih diplomatov, za katero menim, da v mednarodnih odnosih ni v navadi in bi nam lahko celo škodovalo.

Pri tem ne mislim samo na primere, ko poročanje s področja mednarodnih odnosov in diplomacije kaže, da smo še res novinci, brez izkušenj. Marsikdo, ki pozna zadeve, se je sladko nasmeljal, ko je pred meseci slišal poročilo na radiu in TV ali pa ga prebral v tisku, da je izročitvi poverilnih pisem novega slovenskega veleposlanika v neki državi prisostvoval tudi odpravnik poslov ta in ta. Širša javnost se morda ne zaveda, da funkcije odpravnika poslov ni več v trenutku izročitve poverilnih pisem ter da se je ta, ki je bil do prihoda veleposlanika kot odpravnik poslov na načelu določene slovenske diplomatske misije, udeležil svečanosti v svoji redni funkciji svetovalca veleposlaništva. Sicer pa je v tisku zaslediti še vrsto naivnih predstav o diplomaciji, vse tja do zahtevkov, da bi bil sedež veleposlaništev tudi v kakšnem drugem mestu, razen v Ljubljani, ali pa da naj bi ta mesta pridobila vsaj sedež konzulatov.

Slovenski državni protokol in slovenski vodilni državniki so se glede na prostorsko stisko vladne palače znašli v mnogih dilemah, kako organizirati svečanost izročanja poverilnih pisem tujih diplomatskih predstavnikov, kar je bilo novi hrvaški republiki olajšano ob podedovanih dvorih in uradnih rezidencah. K sreči nismo podlegli praksi, glede katere je verjetno Hrvaška edina država na svetu, ki daje veliko publiciteto dejanju, ko šef države ceremonialno ob prisotnosti občil izroča ukaze o imenovanju in poverilna pisma novoimenovanim odhajajočim veleposlanikom. Diplomacija sicer ni imuna na inovacije, toda v svetu še vedno velja praksa, da je veleposlanik prevzel svojo funkcijo šele z izročitvijo poverilnih pisem šefu države, pri katerem je akreditiran, oz. ko je izročil njihove kopije zunanjemu ministru države gostiteljice, vse dotlej pa praviloma veleposlaniki ne nastopajo v javnosti. Pri nas smo tudi lahko v tisku prebrali, da je določen veleposlanik, še preden je izročil poverilna pisma, že bil na uradnih obiskih pri nekaterih uglednih županih naših mest in dajal intervju tamkajšnjemu tisku.

Nedavno je ugledni slovenski dnevnik v poročilu o pogajanjih za sporazum med Slovenijo in Evropsko skupnostjo najbrž kot spodrsrljaj zapisal, da je sporazum že bil ratificiran, čeprav so ga takrat pogajalci parafirali, kar je seveda bistvena razlika.

Toda takšni in podobni primeri, ki kažejo, da se šele učimo abecede mednarodnih odnosov, so lahko le slučajnostni spodrsrljaji. Resno pa vzbuja skrb praksa, ki jo opažam v poročilih o tem, kako posamezni novi slovenski veleposlaniki izročajo poverilna pisma nekaterim tujim šefom držav, kraljem, kraljicam, predsednikom republik ali pa šefom mednarodnih organizacij. Vsi, ki so tak dogodek spremljali na TV, so lahko videli, kako je naš veleposlanik predsedniku države ene od velesil po izročitvi poverilnic obrnil hrbet, namesto da bi se umaknil nazaj za nekaj korakov.

V tem prispevku pa bi želel opozoriti zlasti na poročanje o razgovorih ob takšnih stikih naših diplomatskih predstavnikov na najvišji ravni. V našem sloven-

skem tisku smo lahko prebrali dokaj izčrpano poročila o razgovorih naših veleposlanikov s tujimi državniki ob tej priložnosti; slovenski javnosti pa ni znano, da tisk navedenih držav ni o tem – razen o samem dejstvu izročitve poverljivih pisem in morda nekaj biografskih podatkov o veleposlaniku – objavil ničesar. Zakaj ne? V večini demokratičnih držav titularni šef države – suveren, kralj ali predsednik – ni ustavno pooblaščen, da javno komentira tekoče aktualnopolitično dogajanje, kaj šele da bi se podrobneje opredeljeval kot na primer do krize v Bosni ali izražal svoja mnenja o kočljivih političnih vprašanjih, ker to praviloma sodi v domeno vlade in parlamenta.

Res je, da nekdanja toga pravila diplomacije danes niso več tako stroga, pa vendar marsikaj od tega še vedno velja zaradi vrste praktičnih razlogov. Marsikateri revolucionarni režim se je v začetku norčeval iz diplomatskih norm komuniciranja in oblačenja, a so nazadnje tudi stari revolucionarji oblekli frak ali smoking; predvsem pa so se kmalu prepričali, da je v interesu ohranitve mednarodne legalitete režima treba sprejemati in dosledno izvajati pravne in običajne norme diplomatskih odnosov, vključno protokola. Zato menim, da prav primeri publicitete ob izročanju poverljivih pisem, ki pa niso osamljeni, zaslužijo, da si jih temeljiteje ogledamo, tako kot je to skladno z diplomatsko prakso in običaji, ki še vedno veljajo v svetu.

Najprej naj omenim, da veleposlanik, ki naj bi sicer predstavljal svojo državo, po rangu ni enakovreden partner tujemu šefu države, ki mu izroča svoja poverilna pisma. Protokol države gostiteljice oz. šefa države natančno določa vsak korak pri tej svečanosti, s katero se umešča novi veleposlanik v svoji funkciji. Praviloma v takšnem razgovoru dveh neenakih partnerjev že normalno načelo spoštovanja do osebnosti, ki v določeni državi zavzema najvišji položaj, zahteva, da je pobuda v razgovoru, zlasti glede tem, predvsem prepuščena šefu države. Drugačno obnašanje bi bilo verjetno ocenjeno kot pretenciozno in žaljivo ter bi utegnilo vplivati na to, kako pristojne oblasti države gostiteljice, ki imajo na razpolago nešteto načinov, da izrazijo svoje nezadovoljstvo, obravnavajo veleposlanika in celo veleposlaništvo. Veleposlanik lahko v takšnem razgovoru samo prenese tisto sporočilo, za katero ga je izrecno pooblastil njegov šef države in vlade. Znano je, da je ob takšni svečanosti razgovor pretežno kurtoazen in danes se le še v redkih državah ob tej priložnosti preberejo formalni vnaprej pripravljene govori, ki se potem morebiti tudi objavijo. Takšne vljudnostno izrečene fraze ne obvezujejo, kažejo le na stanje odnosov. Če so med dvema državama resnično sporna in odprta vprašanja, se ob takšni priložnosti ne omenjajo neposredno, temveč kvečjemu namigne na željo po njihovi uspešni razrešitvi.

Ne bom povedal nič novega, če rečem, da vsak državnik v svetu drugače izraža svoje misli in poglede, če govori v zaprtem krogu, kot temu pravimo *off the record*, in drugače, če je to namenjeno za objavo v domačem ali tujem tisku. In tu pridemo do problema objave. V diplomaciji, pri uradnih mednarodnih stikih, državniskih obiskih je vprašanje, kaj se objavlja in kako in kaj ne, vedno stvar dogovora, ki naj bi se ga vestno držale obe strani. Gotovo ste opazili, da ob mednarodnih obiskih dva državnika istega ranga praviloma skupno prirejata konferenco za tisk, da bi poleg morebitnega skupnega komunikeja osebno pojasnila svoje razgovore in stališča. Eno osnovnih načel *fair play*a v diplomaciji je, da se dva partnerja, zlasti kadar gre za države, ki niso sprte med seboj, dogovarjata o objavi vsake informacije, ki se nanaša na njihove odnose in dogajanja s tem v zvezi. Pričakovati bi torej morali, da je naš tisk, ko je dokaj izčrpano poročal o razgovorih naših veleposlanikov s tujimi šefi držav ali mednarodnih organizacij,

izhajal iz nekakšnega uradnega skupno dogovorjenega sporočila o takšnem dogodku. Osebo na tem močno dvomim oz. sem celo prepričan, da večinoma to ni tako in to mi tudi vzbuja skrb. Če bi takšni skupni komunike obstajal, bi o tem pisal tudi tisk tuje države, kar bi verjetno naša občila navajala v svojih poročilih.

V treh-štirih primerih, ki jih imam pred seboj kot časopisne izrezke, pa so bile objavljene takšne podrobnosti o razgovoru našega veleposlanika in tujega šefa države, ki verjetno ne bi bile dopustne za objavo. Gre tudi za ustavne določbe, pa tudi za smiselno prakso, da se do kočljivih političnih vprašanj šef države ali odgovorni na čelu neke mednarodne organizacije javno ne opredeljuje, zlasti še če celo vlade teh držav še niso zavzele do posameznih vprašanj tako izniansiranih stališč. Noben šef države v današnjem svetu ne bo pristal npr., da javno komentira predvolilne razmere v Sloveniji ali označi posamezne politike, ki so pri tem udeleženi. Zlasti so razmere v Bosni in okrog nje »vroč krompir«, kjer celo vladni funkcionarji, ki so operativno pristojni, da se s tem ukvarjajo, skrbno tehtajo vsako besedo, da ne bi koga po nepotrebnem prizadeli ali pa prevzeli nase obveznosti, za katero bi se pozneje izkazalo, da je niso sposobni izpolniti ali pa da njeno izpolnjevanje prinaša preveliko politično tveganje. Sodeč po objavljenem, gre v našem primeru za zanimive interne razgovore, o kakršnih v svetu normalno veleposlaniki po svojih zaupnih poteh obveščajo svoje vlade, ne da bi o tem pisal tisk. Diplomati so visoki državni uslužbenec in ne politik, ki se ob vsaki priložnosti bori za publiciteto in čim večji ugled. Nerodno v tej zadevi je tudi to, da tisk drugih držav – glavnih mest, v katerih se je ta svečanost izročanja poverilnih pisem dogajala – o podrobnostih ni poročal, prebrali ali slišali pa smo jih v naših občilih. Porekli boste: nič zato! Smo vsaj bolj na tekočem kot ljudje v drugih državah. Naj živi odprta demokratična diplomacija!

Pa ni tako. Če bi si takšen luksuz »curljanja« v tisku privoščil veleposlanik ene od velikih držav v drugi pomembni državi, zlasti če bi šlo za pereče teme, bi to poročanje gotovo povzel tudi tisk države, v kateri je potekala svečanost izročanja poverilnih pisem, in nastali bi zapleti. Postavila bi se vprašanja v tisku, morda v parlamentu: ali je šef države imel pooblastilo vlade, da se spušča v to temo, da izraža takšna politična stališča, ki bi lahko prizadela tretje države? Lahko bi se zgodilo, da bi dvor ali urad predsednika republike pod takšnim pritiskom javno izrazil rezervo glede takšnega enostranskega poročanja in s tem javno demantiral veleposlanika, ki je domači tiskovni agenciji dal takšno nepooblaščen videnje razgovora. To bi lahko veleposlanika že na začetku njegove misije v marsičem onemogočilo glede opravljanja njegovih funkcij.

Dejstvo, da omenjena poročila v našem tisku niso prišla do bralcev v tujini in da doslej še ni bilo javnega demantija takšnih razgovorov, še ne pomeni, da takšnega enostranskega obveščanja niso opazili v uradih za to pristojnih služb tujih držav. Ne bi se smeli zanašati na to, da nihče ne spremlja slovenskega tiska ali da je obvladovanje slovenskega jezika v svetu omejeno. Če bi to argumentacijo sprejeli, bi tudi pomenilo, da smo pravzaprav povsem nepomembna država in je čisto vseeno, kaj porečemo in objavimo v naših občilih, saj se na vse to nihče ne ozira. Morda res prizadeta država ne bo menila, da je potrebno, da zaradi tega kar koli ugovarja našemu novemu veleposlaniku, saj je to vendarle bila tudi dobronamerna publiciteta za njihovo državo v našem tisku. Pa vendar, v urejenih administracijah, z urejenimi informativnimi sistemi bodo ob naslednjih obiskih takšnega veleposlanika na ravni vlade ali pa šefa države med papirji briefinga tudi opozorila: pazite, kaj govorite, ker glede na prejšnje izkušnje to, kar poveste, lahko gre še isti večer v eter na radio ali TV in jutri v tisk. Po drugi strani pa veleposlanik, če želi uspešno

opravljati svojo misijo, potrebuje polno zaupanje sogovornikov na visoki vladni in državni ravni, ki ga ne bi smel zlorabiti. Veleposlanik pri svojem delu potrebuje, da mu sogovorniki med visokimi državnimi funkcionarji države, kjer je akreditiran, povedo več, kot pa lahko prebere v tisku, sicer njegovo delovno mesto ne bi imelo opravičila. Verodostojnost je prvi pogoj takšnega dela. Seveda pa spretnemu diplomatu ostajajo številne možnosti, da prišepne določena sporočila in informacije dopisniku ali komentatorju, vrednemu zaupanja, ki bo znal spretno posredovati bistvo informacije, ne da bi kompromitiral vir. Takšna informacija se bo glasila, da se to ali ono sliši v določenih krogih, seveda pa v takšni informaciji ne bo imena veleposlanika, kajti diplomacija bolj ljubi diskrecijo kot samoreklamo.

SAVIN JOGAN*

Začetek konca orožja za množično uničevanje

Letošnji podpis konvencije o prepovedi kemičnega orožja¹ nedvomno sodi med najpomembnejše dogodke v razvoju mednarodnega prava. Ta namreč zaokrožuje ali vsaj formalno zaokrožuje izredno dolga in vztrajna prizadevanja za dokončno prepoved tega orožja, »atomske bombe revnih«, kot ga nekateri imenujejo, hkrati pa pomeni resen obet tudi za razorožitev.

Zgodovina teh prizadevanj pa ni le izredno dolga, je tudi poučna: kaže nam, da trdovratnost vedno – ali skoraj vedno – zmaguje. Tako tudi v našem primeru, vse do drugačnega konca.

Morala in pravo glede uporabe strupov v vojni

Uporaba »nehumanega« orožja in sredstev bojevanja (kot bi rekli danes), in med taka nedvomno že od vsega začetka sodi tudi »strupeno« in kemično orožje, je stara kot vojne in oboroženi spopadi. Iz starega veka so poznani poskusi premazovanja puščic s strihninom, kokainom in izvlečki strupenih rastlin (volčje češnje, preobjede), s kačjim strupom ali z izvlečki iz človeških trupel.

Iz srednjega veka so nam znani primeri uporabe žvepla ter dima zažgane smole, v nekaterih primerih pa tudi arzenovih spojin in puščic z zastrupljenimi konicami v vojni. V 18. in 19. stoletju se množično pojavljajo predlogi vojaških strokovnjakov za polnitve eksplozivnih naprav in streliva z živim srebrom, arzenom, žveplom, svincem in rastlinskimi strupi. V burski vojni (1899–1902) je britanska vojska uporabljala artilerijske granate, polnjene s *pikrinsko kislino* (ekrazi-

* Savin Jogan, doktor politoloških znanosti

¹ Konvencijo o prepovedi razvoja, proizvodnje, kopičenja zalog in porabe kemičnega orožja in o njegovem uničevanju, kot se uradno imenuje, so na mednarodni konferenci od 13. do 15. I. podpisali pooblašteni predstavniki 145 držav, med njimi tudi Slovenije.